

הלכות שבת סימן שמ

ח (לא) מוכין שגפלו מן הפסח (לב) מתר להחזירם, אבל אסור לתנם (יז) בגתלה בפסח: ט לאסור לקבץ מלח (לד) ממשרפות המלח, (טו) (לה) שדומה לו) למעמר, וכן אסור לקבץ (לז) קל דבר ממקום גדול: י (טז) המקבץ דבילה ועשה ממנה עגול, או (יז) שגב תאנים והקנים החבל בהם עד שנתקבצו גוף אחד, (לח) הרי זה תולדת מעמר וחיב, וכן כל פיוצא בזה: יא יאף-על-פי שנותנים שמשמן ונגאזים לדבש, (לט) לא תבצעם בידו: יב הגותן ורע פשתן או שמשמן וכיוצא בהם במים חיב משום לש, מפני שמתערבים ונתלים זה בזה: יג (מ) * אין שוכרים החרס

כ ברייתא שם מ"ה ל שם ע"ג, ואסורא איכא אף לאביו דפליג שם פון דאנה גדולי קרקע, בית יוסף מ תרביסין פרק ח ג תרביסין דקרקע, וקבא הרב המגיד שהוא מהתוספתא פרק יג ט טור והרמב"ם פרק ח מהא דהכחיס צ"ד ע הרמב"ם פרק כג

מקום שגפלו מן האילן, אבל אם קבצם בבית לא, כ"מ בשם הרמ"ף: (יז) שגב, וצ"ע למה לא יחביב בזה משום בונה כמ"ש ססי ש"ט גבי הטבגן, וצ"ל דלא מקרי בונה אלא כשמתכן ליפוחו ולהשוותו, מ"א:

(יז) בתחלה. והשתא עבדי לה מנא, רש"י. והרמב"ם פתב: גזנה שמא יתפר, עמ"ש סימן שיו ס"ב: (טו) שדומה למעמר. אבל עמור ליבא, שאין עמור אלא בגדולי קרקע, והיה ד"ש: (טז) המקבץ. ודוקא שקבצם

באר היטב

סביב הנקב, (סד) ואז אפלו החוט תחוב במחט נקובה, שהוא תלוי שם בתמידות כדי להקניסו על-ידו בהנקבים, שרי, ואין בו משום טלטול, כיון שהמחט תלוי בפתיל והפתיל בבגד ואין נכרך ממנו לעולם: ח (לא) מוכין. כל דבר רף קרוי מוכין, (סס) כגון זמרן קפן וגרירות בגדים בלויים וכי האי גונא, (סז) והוא הדין נצוות: (לב) מתר להחזירם. לאותו הפסח, (סח) דכיון דקבר היו שם אין בזה משום תקון מנא, אף שצ"ה שלא יתפר: (לג) בתחלה. והשתא (סח) עבדי לה מנא⁷³, ויש בזה חיובא דאורייתא:

ט (לד) ממשרפות המלח. שיש מקומות שממשיך לתוכן מים מן הים, והחמה שורפתן והן נצטין מלח: (לה) שדומה וכו'.

דמלאכת מעמר הוא לאסוף השבילין, וגם הוא קצין זה. (סט) ודוקא במקום המשרפות, ששם הוא מקום גדולו של המלח, דומיא דשבילין שפשדה, (ע) אבל אם נתפזר במקום אחר מתר לקבצן במקום אחד: (לו) למעמר. ורקף אסור מדרבנן, (עא) אבל עמור גופא ליבא, דאין עמור אלא בגדולי קרקע: (לז) כל דבר. הנינו, פרות וירקות וצאים⁷⁴ וכל דבר הגדל מן התרקוב⁷⁵, ובזה חיובא גמי איכא קשמקבצן במקום גדולן, דזהו מלאכת מעמר גופא⁷⁷, והאי דנקט המתבר בלשון 'אסור', להורות לנו דשלא במקום גדולן, כגון שנתפזרו פרות בבית, (עג) אפלו אסורא גמי ליבא כשמקבצן יחד. וענין לעיל סימן שלה סעיף ה⁷⁸, ושומרי גנות ופרדסים צריכין לזהר מאד בזה אפלו בפרות ששורו מבעוד יום שלא לאספן בשבת אפלו מעט, כי יש בזה חיוב חטאת, דשעור עמור הוא שעור קטן מאד⁷⁹, וכמו שכתב הרמב"ם: המעמר אכלין, אם לאכילה שעורו כגורגרת, ואם לכהמה שעורו כמלא פי הגדי, ואם להסקה שעורו כדי לבשל בצה⁸⁰, עין שם: י (לח) הרי זה תולדת מעמר. שדרכן של אותן הפרות לחברן באפן זה. וענין

בנשמת-אדם שמצדד, דאף קשעושה פן בבית חיב משום מעמר, דבאפן בזה עשוי לעשות גם בבית כבשדה, וכן כתב בספר מצוה-רחק, עין שם: יא (לט) לא תבצעם בידו. רוצה לומר, שמהדיק בידו האגוזים ועל-ידיה מפריד הדבש מבחוץ, דהוי בוזר. וענין לעיל בסימן שיט בסופו שברבנו דבר דכר⁸¹: יג (מ) אין שוכרין החרס ואין וכו'. כדי (עג) להניח עליהם⁸² וכי האי גונא:

שמן קלוי מתקן כל גוף הנבד, מה שאין פן כשקורע איהו ובר מהנבד מן הצד וכתתו לתמן בזה את הנבד שהיה אף או מלקלל בשפתו ותחתיבה הנקרת על יתמן בזה כלל, לא שיהי בזה שם קורע על-מנת לתמן כי אם שם אחר, דהניו מתקן מנא, שהוא מתקן בזה את הנבד ונאם מקפיד על המדה, נראה דיש בזה גם משום מתקן, וענין לעיל בסימן שכב מה שכתבנו בענין מחתך, ותלוי הדבר בהתקן: אם הוא תקון גמור חיב משום מפה כפטיש, דגומר הקלי או הנבד, ואם אינו תקון גמור, הוא מדרבנן. ולקף בענגנו, שהוא קורע איהו תחיתב נר מדף שלם כדי להשתמש בו איהו דבר-מה, וברך שנקרע ממנו הנר הזה אינו מתקנו כלל, ואפשר דמקלקלו גפן, אין זה בכלל קורע על-מנת לתמן, ותלוי הדבר רק לפי התקון שצעשה בתחיתב

הלבוש ושאר אחרונים. והנה מדברי הגר"א בסעיף ד שהוכיח המקור לדברי הג"ה שם דמתר לרשם באור כמין אותיות ונאפלו הבהן מסעיף זה, משמע שהוא מפרש דברי השלחן-ערך אפלו כמין אותיות, ולפי זה לא יבדעו שיש טעם לדברי השלחן-ערך שמתיר פה לכתחלה משום דהוא דבר שאינו מתקם, על-כ"פנים מדרבנן הנה לו לאסר? ואולי שנה טעם הגר"א שלא העתיק שום מקור לדברי השלחן-ערך בסעיף זה. ומכל מקום קצת קשה, דהנה לו להשיג על זה ולא לשחק? ואפשר שהטעם הוא, דסביניא לה להשלחן-ערך דרושם לא חשיב כתב כלל בכל גוני, והאיה לזה מדברי הירושלמי פרק יב דרושם על העור כתבנית כתב פטור, וכן פסק הרמב"ם, ענין על דברי הרב המגיד שמקורו הוא מן הירושלמי הנה, ועל-פן באינו מתקם מטר לכתחלה. ואין לומר דהירושלמי מרי ברושם בצפון, ומשום דהוי דבר שאינו מתקם ולהכי פטור, ויודע דפטורי דשבת פטור ואסור הוא; תדא, דסתמא קטני, ועוד, דאם-כן בזה לה לפלוגי ברושם גופא בין כבלי ובין בצפון, ולמה לה לפלוגי שם בין מקרע בעור כמין תבנית כתב ובין רושם בעור כמין תבנית כתב. אמנם באור ורוע גורס בירושלמי איכא, דרושם על העור כתבנית כתב חיב, וכן הוא בהתוספתא שלנו, ותנא"ר לא הויב על זה כלום משמע דסובר דכן דבר, ולפי זה לרשם בצפון דהוא דבר שאינו מתקם, על-כ"פנים אסור לכתחלה, ויבדע

האחרונים הנ"ל. ולפי דברינו זה, כל האי דינא תלוי בגרסת התוספתא אם כפי גרסת הרמב"ם או כפי גרסת האור ורוע, וכן כתב שם המגיד-משנה שיש חלופי נסחאות בהתוספתא, ויפה עשה הגר"א פתב על זה לא מקור ולא שהנה, וענין צריך עיני בכל זה: * אין שוכרין וכו'. סעיף זה ותוספתו לו הוא מלשון הרמב"ם, ודבריו בסעיף זה הוא נובע ממה שאמר בכיצה דף לב השעם, דמשני לה מנא. ולכאורה לפי מה שמוכח בסעיף הסמוך דקורע על-מנת לתמן חיב משום קורע, אמאי לא נאמר בזה משום קורע? ועוד, דמלשון הרמב"ם בפרק כג משמע שהוא מדרבנן, שכללו שם עם עוד כמה דברים שידוע שהם מדרבנן, ואם היה בו משום קורע היה בו אסורא דאורייתא? ובאמת כבר הקשה זה בספר-מגדים ונשאו בקשניא. ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מה דלא שייך קריעה כי אם בדבר הנחפר ונארג שנתדבק מגופים רבים, וכעין שהיה ביריעות, אבל לא בדבר שהוא בגוף אחד כמו עור וכו', זה אינו, דמבאר בירושלמי בהניא דבעור שייך גם-כן קריעה⁸³, וכבר רצה לומר פן הנשמת-אדם ודחה זה מפי הירושלמי הנה. ולולי דמתספתא הנה אמנא דבר חדש בזה, דלא שייך שם קורע על-מנת לתמן כי אם כשקורע איהו דבר באמצע והוא צריך לתקן שניהם, וכעין שהיה במשקן, שיריעה שנפל בה דתנא קורעין בה ותופרין אותה (נשבת ע"ד), שהקריעה היתה לצורך תועלת כל הקריעה, וכן מה שאמר שם בשבת ק"ה 'העבדה כי כושתא', גם-כן תועלת הוא לצורך כל הבגד, כשקורע בחתו דמחיב הרמב"ם, השעם משום דמטיב בזה לעצמו

שמשקן חתו, הוי כאלו מתקן כל גוף הנבד, מה שאין פן כשקורע איהו ובר מהנבד מן הצד וכתתו לתמן בזה את הנבד שהיה אף או מלקלל בשפתו ותחתיבה הנקרת על יתמן בזה כלל, לא שיהי בזה שם קורע על-מנת לתמן כי אם שם אחר, דהניו מתקן מנא, שהוא מתקן בזה את הנבד ונאם מקפיד על המדה, נראה דיש בזה גם משום מתקן, וענין לעיל בסימן שכב מה שכתבנו בענין מחתך, ותלוי הדבר בהתקן: אם הוא תקון גמור חיב משום מפה כפטיש, דגומר הקלי או הנבד, ואם אינו תקון גמור, הוא מדרבנן. ולקף בענגנו, שהוא קורע איהו תחיתב נר מדף שלם כדי להשתמש בו איהו דבר-מה, וברך שנקרע ממנו הנר הזה אינו מתקנו כלל, ואפשר דמקלקלו גפן, אין זה בכלל קורע על-מנת לתמן, ותלוי הדבר רק לפי התקון שצעשה בתחיתב

שער הציור (סד) בית-יוסף ומגן-אברהם: (סה) רש"י פירש פרק במה טומנין: (סז) מרב חסדא דשרא לאהדירי אידנא: (סח) לבוש: (סח) רש"י, ולהרמב"ם הוא רק משום גזנה שמא יתפר, וסתמתי ברש"י משום דהיה' והריטב"א והאור ורוע ותמאירי פלם סתמו כרש"י, ומבדיתא דנקטה לדיון זה עם דין דפוחת בית הנצאר בחדא מתחת משמע גמי כרש"י דהתם חיוב חטאת איכא, כדאיתא שם בהניא: (סט) סמ"ג ושאר פוסקים: (ע) מגן-אברהם: (עא) אליה בזה וש"א:

שער הציור (סד) בית-יוסף ומגן-אברהם: (סה) רש"י פירש פרק במה טומנין: (סז) מרב חסדא דשרא לאהדירי אידנא: (סח) לבוש: (סח) רש"י, ולהרמב"ם הוא רק משום גזנה שמא יתפר, וסתמתי ברש"י משום דהיה' והריטב"א והאור ורוע ותמאירי פלם סתמו כרש"י, ומבדיתא דנקטה לדיון זה עם דין דפוחת בית הנצאר בחדא מתחת משמע גמי כרש"י דהתם חיוב חטאת איכא, כדאיתא שם בהניא: (סט) סמ"ג ושאר פוסקים: (ע) מגן-אברהם: (עא) אליה בזה וש"א: (עג) אחרונים: (עג) פרי-מגדים:

שער הציור

(סד) בית-יוסף ומגן-אברהם: (סה) רש"י פירש פרק במה טומנין: (סז) מרב חסדא דשרא לאהדירי אידנא: (סח) לבוש: (סח) רש"י, ולהרמב"ם הוא רק משום גזנה שמא יתפר, וסתמתי ברש"י משום דהיה' והריטב"א והאור ורוע ותמאירי פלם סתמו כרש"י, ומבדיתא דנקטה לדיון זה עם דין דפוחת בית הנצאר בחדא מתחת משמע גמי כרש"י דהתם חיוב חטאת איכא, כדאיתא שם בהניא: (סט) סמ"ג ושאר פוסקים: (ע) מגן-אברהם: (עא) אליה בזה וש"א: (עג) אחרונים: (עג) פרי-מגדים:

הַלְבוּת שֶׁת סִימָן שֵׁם

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק לג]

דְּהַשְׁתָּא עֵבֵיד לָהּ מְנָא⁷³.

להכניסם לתוך סל, ואין בכך משום 'עובדין דחול', כיון שהבית מצרפם ונחשבים כאילו נמצאים במקום אחד. וראה מה שכתב המשנ"ב לעיל (סי' שט ס"ק יא).

79) ואפילו אסף שני דברים בלבד וקיבצם יחד, כתב האגלי טל (מעמר ס"ג) שאם יש בהם שיעור עימור הרי הוא חייב, וכן כתב הערוך השולחן (ס"ב).

80) ואם אסף חצי שיעור והניחו יחד עם חצי שיעור שהיה מונח שם זה מכבר, כתב האגלי טל (מעמר ס"ה) שמצטרפים הם יחד לשיעור מעמר. אולם השביתת השבת (מעמר ס"ק י) פקפק בדיון זה [וראה מה שכתב שם בשם הרצ"פ פרנק].

ואם עימר חצי שיעור במקום אחד, וחצי שיעור במקום אחר, כתב האגלי טל (שם ס"ק ח) שאין הם מצטרפים לשיעור.

והמעמר פחות מכשיעור, כתב האגלי טל (שם) שאף על פי שדרך כלל חצי שיעור אסור מן התורה, מ"מ כל זה הוא במקום שראויים שני חצאי השיעור להצטרף זה עם זה, אולם במעמר אין חצי השיעור הראשון ראוי להצטרף עם חצי השיעור השני, שהרי אם יעמר את השני במקום אחר, אין הם מצטרפים כלל, ואם יניח אותו אצל הראשון, יתחייב על החצי השני כשלעצמו, אף בלא צירופו עם הראשון [ועיי' שכתב שלדעת השאגת אריה אין בכך אפילו איסור מדרבנן]. מאידך, הערוך השולחן כתב (ס"ח) שעימור פחות מכשיעור אסור מהתורה כחצי שיעור בשאר איסורים.

[משנ"ב ס"ק לט]

שְׁבָרְנוּ דְּבָר זְהוּ⁸¹.

81) שם כתב (ס"ק סד) שכיון שהאיסור לעשות כן הוא משום בורר, מותר לעשות כן כשדעתו לחבץ ולאכול לאלתר, שכן אין איסור לברור ביד אוכל מתוך פסולת, אלא כשעושה כן כדי להשתמש בו לאחר זמן, אך לא כשעושה כן כדי לאוכלו לאלתר. ובשם המג"א כתב שם (ס"ק יט), שבתוספתא מבואר שיסוד האיסור הוא משום לש, ואם כן אסור לעשות זאת אפילו כשדעתו לאכול לאלתר.

[משנ"ב ס"ק מ]

כְּדִי לְהַנִּיחַ צְלִיָּה⁸².

82) ולקמן (סי' תקח ס"ק ג) ביאר, שכשצולים דגים על גבי אסכלא, מניחים עליה חתיכת חרס או נייר שנשרה במים, כדי שלא ישרפו הדגים מן הגחלים שבאסכלא.

[ביה"ל ד"ה אין]

דְּכַעַר שְׂדֵי גַם־כֵּן קְרִיעָה⁸³.

83) וקריעת צמר גפן כדי להשתמש בו, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ד סי' מה) שדינה כקריעת נייר, ובאופן שנהג איסור קורע בנייר, נוהג איסור זה אף בצמר גפן. ודעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני ח"א עמוד קיב) שאסור לעשות כן משום מתקן מנא. מאידך, דעת הגר"שו אויערבך (ש"י"ב פלי"ה הע' מח וח"ג שם) שאין בכך משום איסור קורע, כיון שמעשה קריעה אינו נוהג אלא ביריעה ארוגה או בחתיכת לבד או נייר וכדו', מה שאין כן בצמר גפן שאינו אלא סיבים בעלמא. והוסיף (אחרות שבת ח"א פ"א הע' לא),

73) ולנפח גלגל או כדור גומי, כתב הגר"שו אויערבך (ש"י"ב ח"ג פט"ז הע' כד, וראה שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' יא אות ה) שאם כבר ניפחו אותו פעם אחת, מותר לחזור ולנפחו. וביאר, שאף על פי שבכל פעם נכנס אויר חדש, מ"מ יש לדון את כל האויר כדבר אחד, והרי זה כמחזור את האויר שהיה בו. ודעת הגרי"ש אלישיב (הלכות שבת בשבת פט"ז הע' 3) לאסור בפשיטות. [וראה בשלמי יהודה (פ"ה ס"ק יד) שכתב שדעת הגרי"ש אלישיב היא שאין בכך משום תיקון כלי, ומ"מ אסור לעשות כן משום 'עובדין דחול', אלא שהתיר על ידי קטן]. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' ל) כתב שכיון שבכל פעם נכנס אויר אחר, אסור לנפחם אפילו אם כבר ניפחום קודם לכן.

[משנ"ב ס"ק לז]

נְעִיצִים⁷⁴ וְנִעְשִׁיבִים⁷⁵ וְכָל דְּבָר הַגָּדֵל מִן הַקְּרָקָע⁷⁶ וכו', דְּזָהוּ מְלֻאָכָת מְעַמָּר גּוּפָא⁷⁷ וכו', וְעַיִן לְעֵיל סִימָן שְׁלֵה סְעִיף ה' ⁷⁸ וכו', דְּשִׁעוּר עִמּוּר הוּא שְׁעוּר קֶטֶן מְאֹד⁷⁹ וכו', וְאִם לְהַסְקָה שְׁעוּרֵי כְּדִי לְכַשֵּׁל בְּיַצְחָה⁸⁰.

74) ובשעה"צ לקמן (סי' תקא ס"ק יד) כתב שלדעת הרמב"ם אין איסור מעמר בעצים, אלא אם כן מעמר אותם בשביל שיהיו מונחים להתיבש, אבל לא אם אוסף אותם בשביל להשתמש בהם מיד להסקה או לבישול.

75) וכן אגידת פרחים לזר, כתב הקצות השולחן (סי' קמו בדה"ש ס"ק מט הע' 17) שבכלל מלאכת מעמר היא [אם נעשית במקום גידולם]. מאידך, בשו"ת אגרות משה (ארי"ח ח"ד סי' עג) כתב שאין בכך משום מעמר, שגדר מלאכת מעמר הוא איסוף פרטים לשם קיבוצם ואסיפתם בערימה, ואילו אגידת פרחים לזר אינה נעשית אלא לשם סידור הפרחים באופן יפה [והוסיף שם"מ אסור לאגדם מדרבנן, משום מתקן מנא].

76) ואם קיבץ מינים שונים ועשה מהם ערימה, הסתפק האגלי טל (מעמר ס"ג) אם יש בכך משום מעמר. והשביתת השבת (מלאכת מעמר ס"ק י) כתב, שפשוט שיש בכך משום מעמר.

77) ואף אם לקח פירות או שאר דברים המונחים בערימות קטנות ועשה מהם ערימה אחת גדולה, כתב האגלי טל (מעמר ס"ק א) שחייב משום מעמר, שהן איסוף השיבולים לעומרים, והן איסוף העומרים וקשירתם יחד בגדיש אחד, כלולים במלאכת מעמר, והוסיף שכן כתב המאירי (שבת עג, א). [וראה שביתת השבת מעמר ס"ק ג ושו"ת שבת הלוי ח"א סי' עח].

78) שם מבואר, שפירות שנתפורו בחצר מלקט מעט מעט ואוכל [וראה במשנ"ב שם (ס"ק יז) ובביה"ל (ד"ה אחד), לגבי לאסוף לחיקו וכסותו], אבל ללקטם לתוך סל או קופה אסור משום 'עובדין דחול'. ולקבץ פירות או שאר גידולי קרקע שהתפורו בתוך הבית, אסר החיי אדם (כלל יג ס"א) וכן משמע מהא"ר (ס"ק ה) שלא התיר להכניסם לתוך סל אלא כשעושה כן משום שמחה, כגון שמחת תורה, וביאר בשו"ת או נדברו (ח"ד סי' יז), שמה שכתב כאן המשנ"ב שאין בבית איסור כלל, זה דוקא כשלא נתפורו הרבה, משא"כ בנתפורו אחת לכאן ואחת לכאן, אסור משום שהוא 'עובדין דחול'. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ג מ"ג תשובה ז) כתב שאם נתפורו בתוך הבית, מותר אף